ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

УДК 330.341

Білопольський М.Г.,
д.е.н., професор, ПДТУ

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті здійснено дослідження щодо удосконалення управління інноваційним потенціалом підприємств України. Здійснена розробка методичних положень щодо підвищення ефективності управління інноваційним потенціалом підприємств в умовах глобалізації.

Ключові слова: управління, інноваційний потенціал підприємства, глобалізація.

ВСТУП

Інноваційна активність підприємств України визначається інтенсивністю інноваційної діяльності, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

Незважаючи на досить високий рівень науки, відомі в світі наукові школи, наявність значної кількості фахівців із вищою освітою у народному господарстві, запас нереалізованих винаходів, в Україні спостерігається суттєва інноваційна криза виробництва. Питома вага продукції, виробленої на основі нових технологій, становила у машинобудуванні 26,5% (при цьому частка приросту прибутку в результаті впровадження інновацій у загальному зростанні прибутку дорівнювала лише 11,3%). Не поліпшується ситуація у галузях металургії (відповідно 22% і 8,4%), хімічній промисловості (20% і 8,4%), на підприємствах харчової і легкої промисловості.

Інноваційний потенціал підприємства забезпечує можливість інноваційної діяльності, є стратегічною здатністю підприємства до реалізації невикористаних можливостей виробничих, інтелектуальних та інформаційних ресурсів. Отже, суттєве значення для розвитку інноваційної діяльності підприємств та підвищення її економічної ефективності має науково обґрунтоване управління інноваційним потенціалом, яке сприяє створенню привабливих економічних та адміністративно-правових умов для розробки, реалізації та підвищення ефективності продуктових, технологічних, економічних, соціальних інновацій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності продукції.

Необхідність розробки ефективної системи управління інноваційним потенціалом підприємств, визначення його впливу на формування економічної політики підприємств, формування рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування промисловості через впровадження заходів системи управління інноваційним потенціалом об’єктивно зумовили зосередження уваги даного дослідження на проблемах підвищення ефективності інноваційного розвитку підприємств за допомогою впровадження в практичну діяльність системи управління інноваційним потенціалом. Особливості управління інноваційним розвитком підприємств в перехідний період досліджено сучасними вітчизняними вченими, серед яких слід відзначити: В. Амітана, О. Амошу, С. Аптекаря, В. Василенка, Я. Ващука, А. Гальчинського, В. Герасимчука, Н. Гончарову, В. Євтушевського, С. Ілляшенка, А. Кабанова, В. Хобту та інших.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Проблема інноваційного розвитку підприємств постійно збагачується новими науковими доробками, проте теоретична цілісність та практична результативність її розробки ще досить недостатня. Певним підтвердженням цього є особливості стану розвитку інноваційної сфери діяльності підприємств України, які негативно впливають на її діяльність і розвиток. Серед них несприятлива ринкова кон’юнктура; значне зношення основних фондів; застарілі технології; обмеженість джерел фінансування; дефіцит енергетичних, сировинних і фінансових ресурсів; зростаюча роль цінової конкуренції в міжнародному науково-технічному обміні. Отже, метою статті є удосконалення управління інноваційним потенціалом підприємств України та розробка методичних положень щодо підвищення його ефективності.

РЕЗУЛЬТАТИ

В сучасних умовах інноваційне управління є одним з напрямків стратегічного управління, здійснюваного на вищому рівні підприємства. Його метою є визначення основних напрямків науково-технологічної, виробничої й економічної діяльності підприємства у таких сферах: розробка і впровадження нової продукції (послуг), технології (інноваційна діяльність); модернізація й удосконалення продукції та технології, подальший розвиток виробництва традиційних видів продукції; елімінування застарілої продукції, створення досконалої системи менеджменту, фінансово-економічного механізму.

Інноваційне управління забезпечує найбільш ефективне використання інновацій для розвитку і стійкості підприємств у динамічному ринковому середовищі. Здійснення інноваційного управління в цілому включає: розробку планів і програм інноваційної діяльності; спостереження за ходом розробки інновації і її впровадженням; адаптування інноваційних програм; координацію інноваційної діяльності виробничих підрозділів у цій області; забезпечення інвестиціями інноваційних програм; забезпечення програм кваліфікованим персоналом; створення тимчасових творчих цільових груп для рішення інноваційних проблем (від ідеї до її впровадження на комерційній основі) [1].

Проте, основна увага в інноваційному управлінні підприємством повинна приділятися виробленню стратегії інновації та заходів, спрямованих на їх реалізацію. Розробка і поширення інновацій є пріоритетним напрямком стратегії підприємства, оскільки визначає всі інші напрямки її розвитку. Особливістю сучасного етапу розвитку інноваційної діяльності підприємств є створення підрозділів, які поєднують процес дослідження і виробництва. Це припускає наявність тісного зв’язку всіх етапів циклу «наука-виробництво». Створення цілісних науково-виробничо-збутових систем об’єктивно закономірно, обумовлено науково-технологічним прогресом і потребами ринкової орієнтації підприємств.

Головною метою інноваційної політики держави є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку та використання науково-технічного потенціалу, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції. Основні напрямки інноваційної політики наведені у табл. 1.

Інноваційна стратегія підприємств спрямована на освоєння різноманітних інновацій. Ці інновації можуть торкатися всіх сфер діяльності підприємства. Слід зазначити, що будь-які досить серйозні інновації в одній сфері діяльності, як правило, вимагають негайних змін у поєднаних ділянках, а іноді і загальної перебудови організаційних структур менеджменту. Отже, підприємства ризикують, впроваджуючи новітні досягнення науки, нову продукцію і технологію, організацію менеджменту та виробництва.

Таблиця 1. Основні напрями інноваційної політики держави *

Види	Зміст
Довгострокові	Орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України.
	Створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу.
	Забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності.
Середньострокові	Формування нормативної правової бази у сфері інноваційної діяльності.
	Ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційної діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері.
	Сприяння розвитку інноваційної інфраструктури.
Короткострокові	Визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку.
	Здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансфер технологій, захист вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок.
	Фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності.
	Інформаційне забезпечення суб’єктів інноваційної діяльності.
	Підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

* Складено автором

Інновації на часткову модернізацію устаткування і технології виробництва, відновлення продукції, що випускається, зниження витрат і підвищення матеріальної зацікавленості в результатах праці пов'язані з незначним ризиком і є обов'язковими умовами неухильного підвищення ефективності виробництва. Із значним ризиком пов'язане впровадження принципово нових досягнень науки і техніки, що істотно змінюють технічну базу виробництва та організацію менеджменту. До них відносяться не тільки фундаментальні розробки в галузі техніки і технології, але й нові організаційно-економічні рішення.

На думку В.В. Стадник і М.А. Йохни, позитивний вплив на інноваційний потенціал підприємств робить децентралізація в прийнятті рішень, низький рівень формалізації і регламентації управлінських робіт, здатність організаційних структур менеджменту гнучко перебудовуватися відповідно до змін завдань і умов діяльності [2].

Інноваційна діяльність носить творчий характер, але не завжди може мати тверду регламентацію робіт і централізацію прийняття рішень, важко вписується у формалізовані організаційні структури менеджменту. Для останніх характерні тенденції підтримки стабільних відносин і процедур менеджменту, протидії інноваціям, активний опір будь-яким новим формам і методам менеджменту. Виникнення бюрократичних перешкод на шляху інновацій є одним з характерних ознак формалізованих і централізованих організаційних структур менеджменту. Реалізація інновацій в рамках бюрократичних організаційних структур управління проходить більш організовано, ніж у гнучких, неформалізованих структурах.

Організаційні структури управління конкурентоспроможних підприємств повинні мати високий інноваційний потенціал з добре розвинутими структурними підрозділами при безупинному розширенні номенклатури й асортименту продукції, що випускається, підвищенні якості виготовлених виробів і поліпшенні їхніх споживчих властивостей. Впровадження технічних, організаційних і економічних інновацій вимагає адекватних змін у діючих формах і методах менеджменту, обумовлює необхідність безперервності управлінських інновацій.

У сучасній економічній науці всі технічні зміни розглядаються у формі нової продукції і більш ефективної технології. Впровадження нових товарів виступає як надійний засіб забезпечення переваг перед конкурентами, встановлення вигідних цін і зміни частки ринку на свою користь. Зростання маси прибутку на основі продуктових інновацій протидіє зниженню норми прибутку. У свою чергу, технологічні інновації впливають на економію витрат і збільшення прибутку, але не роблять прямого впливу, наприклад, на обсяг продажів, який може зрости при поєднанні технологічних інновацій із заходами в галузі маркетингу.

Визначення структури цілей продуктових і технологічних інновацій відноситься до сфери стратегічних рішень. Стратегія науково-технічного розвитку підприємств повинна містити у собі питання цілеспрямованого пошуку напрямку науково-дослідних і досвідно-конструкторських робіт (НДДКР) і реалізації інновацій. Необхідним елементом формування стратегії науково-технічного розвитку є відповідний механізм менеджменту, який повинен містити цілі НДДКР і наступних інновацій, розподіл витрат на дослідження і розробку інновацій, способи оцінки реалізації інновацій, створення фондів економічного стимулювання нової продукції і технологій, соціально-економічні результати.

Тенденція, що полягає в зростаючій увазі до технологічних інновацій більш адекватна сучасному стану виробництва в Україні. За даним Держкомстату України протягом 2011 року інноваційну діяльність у промисловості здійснювали 1047 підприємств або кожне дев'яте промислове підприємство України. З них 711 підприємств (67,9%) створювали та впроваджували технологічно нову чи значно удосконалювали продукцію.

Потреба в інноваціях у більшості випадків зароджується усередині самого підприємства, яке, у ролі споживача, часто здійснює необхідні розробки для задоволення власних потреб в удосконалюванні організації виробництва і підвищенні його технічного рівня. Інновації стимулюються збільшенням попиту на продукцію і ростом обсягу продажів, а також можливим підвищенням цін на деякі види ресурсів. Зміни в технології можуть іноді відкривати нові можливості для продуктових інновацій.

Інновації підприємств зазвичай стимулюються необхідністю зниження цін на продукцію, спрямовані на підвищення якості продукції, зміну її зовнішнього вигляду, зниження витрат. Вони можуть бути вигідними внаслідок швидкого впливу на економічні показники і конкурентоспроможність.

Інновації, впроваджені одним підприємством, можуть потім поширюватися на комерційній основі в інші. Швидкість їхнього поширення (дифузії) залежить від відносної потреби в інвести-

ціях і ефективності кожної інновації. При цьому, чим більша кількість підприємств використовувала дану інновацію, тим вищі втрати тих підприємств, які її не використовували. Це також прискорює процес поширення.

Результатом інновацій, як правило, є швидке й істотне підвищення продуктивності праці. Технологічні інновації можуть давати рівний із продуктовими нововведеннями і навіть більш високий комерційний ефект, висока частка приросту продуктивності обумовлена удосконалюванням технологічних процесів. Оскільки технологічні інновації забезпечують зниження витрат на виробництво, а надалі і цін, найбільшу вигоду від цих інновацій одержують виробники, які володіють більш високою часткою ринку. Найважливішою передумовою прискорення введення інновацій і підвищення їхнього науково-технічного рівня є широке використання математичного моделювання і сучасних комп'ютерних технологій.

Таким чином, економічний розвиток підприємств України пов'язаний із розв'язанням інноваційних завдань. Незважаючи на досить високий рівень науки, відомі в світі наукові школи, наявність значної кількості фахівців із вищою освітою у народному господарстві, запас нереалізованих винаходів, в Україні спостерігається суттєва інноваційна криза виробництва.

Таким чином, розв'язання проблеми інноваційного розвитку може значно вплинути на подолання негативних явищ перехідного періоду. Передумовою й важливою складовою будь-якої інновації є інноваційний потенціал, тому кожному суб'єкту господарювання необхідно знати й розуміти теоретичні основи, закономірності процесу формування, структуру, джерела зростання, методи оцінки й напрями ефективного використання такого потенціалу. Вільне володіння цими питаннями дасть змогу об'єктивно оцінювати свої можливості, розробляти нові напрями інноваційної діяльності, формувати ефективну стратегію інноваційного розвитку.

Радикальні перетворення в економіці, структурна перебудова промисловості України спрямовані на подолання технічної відсталості багатьох галузей матеріального виробництва. Прискорення розвитку наукомістких і високотехнологічних галузей, створення нових конкурентноздатних виробництв можливі тільки за умови проведення державою активної інноваційно-інвестиційної політики. Сучасна інноваційна політика відноситься до найбільш важливих функцій держави і є сукупністю науково-технічних, виробничих, управлінських, фінансово-збутових і інших заходів, що пов'язані з просуванням нової чи поліпшеної продукції на ринок.

ВИСНОВКИ

На основі дослідження можливо дійти висновків.

По-перше, інноваційна політика є складним і не позбавленим ризику процесом, який визначається багатьма вихідними передумовами: технічними, фінансовими, економічними і соціальними. Разом з тим, у всіх розвинутих країнах починаються спроби створення чіткої політики, що може реагувати на швидкі зміни ситуацій, підтримувати складні проекти, у тому числі, і з високим ступенем технічного і фінансового ризику.

По-друге, механізм реалізації інноваційної політики на регіональному рівні повинен давати можливість реалізувати наступні функції: стратегію планування інвестицій, конкурсний механізм формування програм і добору інноваційних пропозицій для їхнього впровадження, квотування бюджетних коштів Держіннофонду для реалізації загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, регіональний принцип розподілу коштів, єдину державну експертизу, повномасштабний механізм бізнес-планування.

По-третє, в подальших дослідження необхідно звернути увагу на питання розкриття змісту механізму реалізації інноваційної політики на регіональному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи / С.М. Ілляшенко. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. — 278 с.

2. Стадник В.В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник / В.В. Стадник, М.А. Йохна. — К.: Академвидав, 2006. — 464 с.

3. Крупка М.І. Фінансові інструменти державного регулювання та підтримки інноваційної сфери / М.І. Крупка // Фінанси України. — 2001. — №4. — С. 77-84.

4. Онишко С.В. Фінансовий потенціал інноваційного розвитку економіки / С.В. Онишко // Фінанси України. — 2003. — №6. — С. 67-74.

5. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто. — пер. с венг. / под ред. Б.В. Сазонова. — М.: Прогресс, 1990.

Стаття надійшла до редакції 11 грудня 2012 року